

Afgiftekantoor
Antwerpen X

Driemaandelijks
Nieuwsbrief voor
EPITAAF-leden

Nummer 43
april-mei-juni 1999
13de jaargang

EPITAAF

vereniging voor funeraire archeologie

Voorwoord

Jacques Buermans, die nu deel uitmaakt van de redactieraad van onze Nieuwsbrief, vertelt over zijn ervaringen op de begraafplaatsen van Barcelona. Misschien vinden sommigen onder u hierin wat inspiratie om deze zomer zelf op verkenningstocht te gaan. Laat zeker niet na ons op de hoogte te brengen van uw wedervaren, en wie weet zit er zelfs een artikeltje in voor onze Nieuwsbrief.

Een andere manier om op funeraire verkenning te gaan wordt ons nu via het internet geboden. Neem uw tijd want het aanbod is overweldigend. Bij wijze van voorsmaak bespreken we hier enkele internet-sites die ons hebben aangesproken (wordt zeker nog vervolgd).

Inhoud

Funeraire varia op het internet	2
Barcelona : een dodenstad en nog veel meer	5
Epitaaf als gastheer	6
Tentoonstelling	7
In memoriam Herman Stynen	8
Epitaaf bezocht de begraafplaats van Arras	8
Agenda	8

*Treurende vrouw, monument op het
Parijse Père Lachaise. Foto: Pol De Prins.*

Funeraire varia op het internet

Wie al op zoek is gegaan naar informatie over funeraire thema's op het internet zal hebben vastgesteld dat het zeker niet ontbreekt aan sites. Tip je het woordje "cemetery" in op één of andere browser dan levert dat maar liefst 80.000 internetadressen op. Met het woordje "cimetière" een goede 1700. Werk genoeg dus om het kaf van het koren te scheiden, want dat blijft natuurlijk het probleem wanneer je overspoeld wordt door informatie....

Daarom hier alvast enkele sites die een "bezoek" meer dan waard zijn en die elk op hun manier het funeraire thema benaderen.

Twee schermen uit de website <http://www.uitvaart.org>.

Vooreerst Nederland

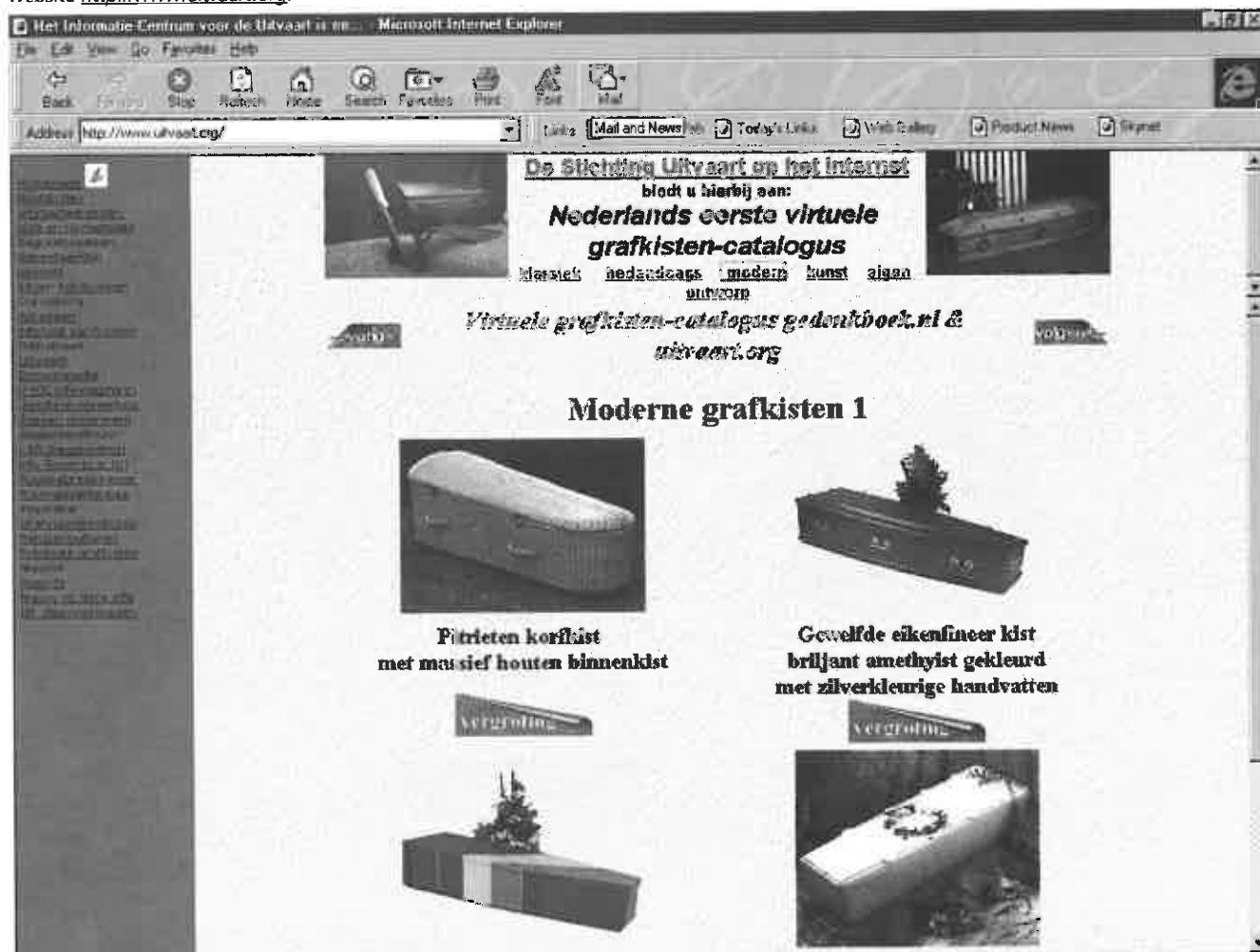
De Nederlanders doen hun reputatie van een nauwgezette en 'nette' aanpak alle eer aan in een site waarvan de naam niet meteen hoge verwachtingen creëerde: <http://www.uitvaart.org>.

Vanop de eerste inleidende webpagina is duidelijk wie er achter deze site schuilgaat. "Het Informatie-Centrum voor de Uitvaart is een onafhankelijke Internetsite, waar een uitvaart naar wens, nazorg en gedenken centraal staat" zo lezen we. Een druk bezochte site overigens met 74.588 bezoekers in 1998. De combinatie van commerciële, administratieve, juridische, sociaal-maatschappelijke

en culturele informatie maakt deze site zeer compleet.

Het uitgangspunt is ongetwijfeld commercieel, het zijn de adverteerders die deze site maken, d.w.z. begrafenisondernemers, kistenmakers (modellen kunnen worden uitgekozen in een fotoalbum), verzekeraars... maar ook architectenbureaus gespecialiseerd in de aanleg van begraafplaatsen.

Het commerciële, administratieve en juridische is natuurlijk in hoofdzaak op Nederland gericht. Het is de veelzijdige aanpak die het geheel erg boeiend maakt: alle wetteksten en reglementeringen (vb. milieuwetgeving i.v.m. begraafplaatsen) zijn integraal in deze site verwerkt

Rouw- en Grafsymbolen door de eeuwen heen, ve... - Microsoft Internet Explorer

File Edit View Go Favorites Help

Address <http://www.uitvaart.org/info/clipart/symbolen/index.htm>

Symbolen:

[Algemene](#)
[Begraafplaats](#)
[Eloemen](#)
[Christelijke](#)
[Dieren](#)
[Jaarbeden](#)
[Joodse](#)
[Letters](#)
[Planten/bomen](#)

openingspagina

Rouw- en Grafsymbolen door de eeuwen heen

In deze subsite van onze Uitvaart-Internetsite willen wij aandacht geven aan de speciale symboliek van afbeeldingen op grafmonumenten, maar ook aan de symboliek van specifiek vormgegeven grafmonumenten. De links-staande index is gebaseerd op visuele herkenning, d.w.z. voor afbeeldingen van een dier kijkt u onder dieren, bij letters of afkortingen kijkt u onder letters. Door het aanklikken van nevenstaande indexnamen krijgt u het gekozen overzicht.

Wij hopen hiermee o.a. wandelaars over- en bezoekers van begraafplaatsen meer inzicht te geven. Inzicht in- en kennis over de vele betekenissen van allerlei afbeeldingen op- en vormen van grafmonumenten. Wellicht worden daarvoor de wandelingen interessanter en dienen ze uiteindelijk als inspiratiebron tot de aansluiting bij een verrijzen of afdaling tot behoud van de begraafplaats... en/of dienen ze als inspiratiebron bij het ontwerp van een grafmonument.

De afbeeldingen op- maar ook de vormgeving van grafmonumenten worden ook wel Vanitas-symbolen genoemd (Vanitas is het Latijnse woord voor vergankelijkheid).

Het is de bedoeling dat deze symboliek-afdeling regelmatig wordt uitgebreid en vernieuwd met afbeeldingen. Indien u daar een bijdrage aan wilt leveren stellen wij dat hoog op prijs.

U kunt ons bereiken via:

Stichting Uitvaart op het Internet
P. Moroolsestraat 30
8932 HS Leuwarden
tel. 058-2139707 of mobiel: 06-21244094

en kunnen zomaar van het internet worden geplukt. Juridisch advies kan worden ingewonnen in de "funerair-juridische spreekkamer" waar je vragen kan stellen aan Mr. Frank Mutter. Wie nog niet aan zijn trekken zou komen met de informatie kan nog altijd terecht in de "bibliotheek" waarin vele tientallen titels worden opgegeven of in de rubriek "uit dag- en vakbladen", of bij de cursussen.

Echt interessant – vanuit onze invalshoek dan – wordt het daar waar een veel ruimere sociaal-maatschappelijke achtergrond wordt gegeven. Zo kan je hier vernemen welke de uitvaartrituelen zijn van verschillende godsdienstige overtuigingen. Het culturele en historische aspect komt ook ruim aan bod ondermeer in een geïllustreerd woordenboek van rouw- en grafsymbolen onderverdeeld in rubrieken (dieren, planten...). Zoals de meeste sites

put ook deze zijn volledigheid uit de links naar andere. Vanhieruit kan je op verkenning gaan naar enkele Nederlandse begraafplaatsen maar ook naar het Engelse Highgate, het Parijse Père Lachaise, het Praagse jodenkerkhof...

Deze site biedt ook ruimte, bij wijze van sponsoring, aan non-profit stichtingen en verenigingen, onder meer het LSR (Landelijk Steunpunt Rouwbegeleiding). Ook onze Nederlandse zustervereniging "de Terebinth" komt hier ruim aan bod. Wie kennis wil nemen van haar agenda, activiteiten, uitstappen en geplande reisagenda kan hier terecht. Voor hun eerstvolgende reis naar Berlijn (van 22 tot 28 augustus) krijg je op scherm zelfs een volledig en geïllustreerd programmaboekje aangeboden.

Verwijzingen naar tentoonstellingen, radio- en televisieprogramma's vullen het geheel aan. Dat men op

verschillende plaatsen als bezoeker vragen kan stellen, een bericht kan achterlaten, aanvullingen en/of correcties kan suggereren, en dit alles natuurlijk via e-mail, maakt deze site tot een dynamisch geheel dat voortdurend in ontwikkeling is. Een professionele aanpak staat garant voor de opvolging en voortdurende aanpassing. De site heeft een heuse hoofdredacteur en zo hoort het eigenlijk! Je kunt ook aan deze site via de volgende adressen:

<http://www.begraafplaats.org> of
<http://www.gedenkboek.nl>

Père Lachaise

Het Parijse Père Lachaise kwam eerder al ter spraak. Het aanbod van sites is dan ook groot, maar beantwoordt niet altijd aan de gestelde verwachtingen. Eén van de vele die zeker voldoet is <http://myweb.worldnet/~gargl/isa/index.html>

Als welkomstwoord deze melding: *"Bienvenue sur le site non-officiel du Cimetière du Père Lachaise! Ce site est dédié à tous ceux qui souhaitent en savoir plus sur l'un des plus vieux cimetières de Paris, ainsi qu'aux amoureux de l'art funéraire...."*

Een historisch overzicht van ontstaan en evolutie van het kerkhof, een plan in verschillende delen waarop kan worden ingezoomd en daarop dan een aanduiding van de belangrijkste graven en in vele gevallen kan men ook een foto oproepen... maar helaas zonder uitleg. Het ontbreken van die uitleg maakt dat deze site net niet kan worden beschouwd als een volledige gids van het kerkhof. Ook hier links naar vele andere sites over hetzelfde Père Lachaise.

Zoek een grafsteen

<http://www.findagrave.com>

Jim Tipton is de man die schuilgaat achter een site die je in de gelegenheid brengt wereldwijd grafstenen en monumenten van beroemdheden op te zoeken. Dat zoeken kan op naam of op locatie. Zo krijg je meteen een beeld van wat deze site zoal te bieden heeft: Engeland (277 grafmonumenten), Frankrijk (173) en België (22).

Wat precies de criteria zijn die aan de basis liggen van de keuze van de grafmonumenten is niet altijd even duidelijk. Voor België bijvoorbeeld komt de Koninklijke Crypte ruim aan bod en ook de Onbekende Soldaat op het Brusselse Congresplein krijgt aandacht. Verder nog de graven van kunstschilder Louis David op het Brusselse kerkhof in Evere, Hergé, "father of Tintin", Tshombe (Etterbeek)...

Virtueel begraven

Ongetwijfeld een van de meest originele sites is het virtuele kerkhof op het internet onder de klinkende naam "Worldwide Cemetery" <http://www.cemetery.org> "Welcome to a place where Internet users, their families and friends, can erect permanent monuments to our dead."

Stichter van deze site is de Canadees Michael Kibbee (1964-1997), zijn "grafmonument" is de opening van de site met een aan Plato ontleende "graf"-spreuk. Een inleidende tekst legt het nut uit van deze internetbegravingplaats: het is een "wereldwijde" begravingplaats waar geen onderscheid wordt gemaakt tussen religies en culturen.

Een herinnering aan een dierbare

kan heel simpel zijn: gewoon een tekstje, maar ook een foto, een geluid of zelfs bewegende beelden behoren tot de mogelijkheden. Een wandeling op dit wereldwijde kerkhof kan je op vele manieren aanvatten, via een alfabetische naamindex, of via een landenindex die visueel op een wereldkaart is voorgesteld. Duidelijk is meteen dat er in Europa nog maar zeer weinig participatie is aan dit project. Andere mogelijkheid is via de "memorials" waar graven per thema gegroepeerd zijn. Zo is er o.m. een "aids memorial", "cancer memorial", "Vietnam memorial", "suicide memorial" Bezoekers kunnen een bloemetje achterlaten door gewoon een pictogram met bloementuul aan te klikken.

Hoe alles in zijn werk gaat wanneer je zelf een grafmonument voor een dierbare op deze site wil aanmaken verneem je via een volledige inschrijfprocedure. Voor een gewone tekst betaal je een bijdrage van 10 US \$, voor een herdenking met beeld en eventueel ook klank 15 US \$. Gewoon het nummer van je Visakaart intikken en binnen enkele dagen verschijnt alles zoals je het zelf op het net hebt ingetikt.

Linda Van Santvoort

Gisant, Père Lachaise, Parijs (foto Pol De Prins). Alle internetfoto's ten spijt, doen de huisfotografen van Epitaaf het nog altijd beter.

Barcelona : een dodenstad en nog veel meer

Barcelona is een stad die een bezoek meer dan waard is. Een prachtige stad waar elkeen aan zijn trekken kan komen.

De liefhebber van architecturale hoogstandjes vindt zijn gading in de bouwwerken van Gaudi en zijn tijdgenoten. Amateurs van gotiek kunnen ronddolen in de Barri Gotic met de kathedraal als hoogtepunt.

Zij die houden van gezelligheid kunnen flaneren op de Ramblas. De dierentuin kan hier Sneeuwvlokje, de enige albino gorilla in gevangenschap, met een bezoekje vereren.

Maar ook de Barcelonese begraafplaatsen zijn belangrijk genoeg om er enkele uren voor uit te trekken.

Montjuich : de necropolis

Montjuich of het Cemeteri del Sud is een echte necropolis, een tuinstad voor de doden. Buslijn 38 stopt vlakbij de oude hoofdingang aan de kant van de zee.

In het oudste deel zijn ook de mooiste mausolea te bewonderen. De families Batllo, Salvador Bonaplanta, Pascual Coli Portabella en Manuel Malagrida Fontanet kregen een laatste rustplaats die kan tellen. Iets verder treffen we op het graf van George St. Noble een afbeelding van de fameuse engel van de Staglienobegraafplaats te Genua aan. In het onderste gedeelte ligt ook Lluís Companys, president van de republiek. Hij was naar Frankrijk gevlucht, werd door de Gestapo aan Franco uitgeleverd en in de nabijgelegen Citadel tegen de muur gezet. In de omgeving liggen ook slachtoffers van het oorlogsgeweld begraven.

We treffen hier ook de helden van het Catalaanse anarchisme aan: Ferrer, de vrijzinnige schoolmeester

die geëxecuteerd werd als vermeende inspirator van de revolutie van 1909. De begrafenis van Durruti, de anarchistische leider die in 1937 sneuvelde tijdens het beleg van Madrid, mondde uit in een spontane manifestatie. Door de mensenmassa bereikte de begrafenisstoet slechts laat in de avond de begraafplaats. Het regende zo hard dat hij slechts 's anderendaags begraven kon worden. Ascaso, een van de legeraanvoerders tijdens de burgeroorlog. Franco verbood indertijd gedenktekens op hun graf.

Iets hoger een mooi beeld op het graf van Santacreu-Roig. Een mooie mozaïek treffen we aan bij Clapers Berenguer en een modern mausoleum bij Julio Muñoz.

Hoger op de enorme begraafplaats

liggen, zes verdiepingen hoog, muur na muur, in rechthoekige vakken en met een siersteen en een glazen raam ervoor de gewone burgers begraven.

Een begrafenis is, voor ons, een eigenaardig zicht. Na de lijkwagen volgt een vorklift. De kist wordt op de vorklift gelegd, terwijl de rouwenden in een cirkel staan, en in de vrije opening geplaatst door twee gemeentewerklieden. Met een siersteen wordt de opening afgesloten.

Overal op Montjuich treft men enorme verrijdbare trappen aan om de graven te onderhouden. Andere nabestaanden hebben hun eigen trapladdertje dat ze, na gebruik, met sloten en kettingen tegen de bomen vastklinken.

*Begraafplaats
Poble Nou,
grafftombe van de
familie Llaudet Soler.*

Enkele andere Cemeteri

Op de begraafplaats van **Poble Nou**, ook genoemd het **Cemeteri del Este**, staan mausolea van de rijke Barcelonezen. Caralps, Pratmarso en Andres Anglada y Calzada zijn hoogstandjes. Een must voor de funeraire liefhebber is de graftombe van de familie Llaudet Soller (zie foto op blz. 5). Op het graf staat een beeld van de dood die zijn doodskus op de wang van een naakte jongeling drukt. De begraafplaats ligt aan de avenida Icaria en de dichtstbijzijnde metro is Llacuna op lijn 4.

Op het wat afgelegen **kerkhof van Sant Andreu** staan enkele juweeltjes van Jugendstil. De families Marti Ruis, Benguerel, Vintro (zie foto op deze blz.), een netwerk van architect Gordomi en Josep Fusté Saladrigas zijn daar maar enkele voorbeelden van. Dit kerkhof ligt in Garrofers een eind stappen van het metro-station Fabra i Puig op lijn 1.

Interessant tussendoortje

In het **Instituut Municipal dels Serveis Funeraris** is een prachtig museum gelegen. Het **Museo de Carosses Funebres** bevat meer dan twintig koetsen die door de jaren heen gebezigd werden voor uitvaarten. Juweeltjes van koetsen zoals de Gotica de Imperial en de Gran Doumon zijn hier te bewonderen naast enkele antieke lijkwagens. Daarnaast ook nog ceremoniekledij en allerlei accessoires.

Het Museum, gelegen aan de Sancho de Avilla 2, is geopend op weekdays tussen 10 en 13 uur en tussen 16 en 18 uur. Op zaterdag, zondag en feestdagen enkel in de voormiddag. Het dichtstbijzijnde metrostation is Marina op lijn 1.

Ondergetekende hoopt enkel dat de bezoeker meer geluk heeft dan hij. De persoon die mij rondleidde deed dit dik tegen zijn zin. Het bezoek moest op een drafje gebeuren want

Art nouveau grafmonument op Sant Andreu, familie Vintro (foto's van de auteur).

op minder dan 10 minuten stond ik terug op straat. Documentatie was niet te verkrijgen op één armzalig foldertje na en fotograferen was verboden.

Wat dit laatste betreft, fotograferen op de begraafplaatsen van

Barcelona kan slechts na het bekomen van een toelating. De vergunning dient aangevraagd te worden via de Serveis Funeraris de Barcelona, Sancho de Avila 2, 08018 Barcelona.

Jacques Buermans

• EPITAAF ALS GASTHEER •

Op 17 en 18 april werd in Laken een kunstenrally ingericht. Het gehele weekeinde door hadden op verschillende locaties concerten, tentoonstellingen en filmvoorstellingen plaats. Epitaf v.z.w. was gastheer en stelde voor dit evenement de wintertuin van de ateliers Salu ter beschikking.

De Wintertuin van de Ateliers Salu, een uitgelezen kamermuziekdecor. Foto's Jacques Buermans.

Op zaterdag konden meer dan 50 belangstellenden luisteren naar Sakura. Deze groep bestond uit Miwa Washizaki, klavecimbel, Tamaki Echigo, dwarsfluit en Sandrine Dupé, barokviool, allen studentes aan de barokmuziekklass van het Koninklijk Conservatorium van Brussel. De naam van de groep staat voor het Japanse woord kersen- of lentebloem zodat Sakura zeker op zijn plaats was in onze wintertuin. Zij brachten ons werk van Telemann, Quantz, Johann Sebastian Bach en Leclair.

Het enthousiaste publiek nam tevens de gelegenheid te baat om een blik te werpen in de ateliers en het winkeltje van Epitaaf.

Zondag was het de beurt aan Scuola Piccola om een 90-minuten-durend aperitiefconcert te verzorgen. Een ruime schare muziekliefhebbers kon kennismaken met Miwa Washizaki, klavecimbel, Kiyomi Suga, traverso, Dmitry Badiarov, viool en Rafael Palacios, barokhobo. Het ensemble, gespecialiseerd in authentieke uitvoering

van kamermuziek uit de barok, bracht werk van Janitsch, Dornel, Chausson, Galuppi, Telemann en Couperin.

Weerom waren talrijke muziekliefhebbers aangenaam verrast door de prachtige locatie. Zij brachten ook een bezoek aan het atelier met een korte toelichting door Epitaaf-voorzitter Marcel Celis.

Het initiatief, de deuren van het Museum voor Funeraire Archeologie openzetten voor allerlei manifestaties, zou zeker in de toekomst verdergezet kunnen worden. Zo worden mensen met andere interesses bij de activiteiten van Epitaaf betrokken en eventuele belangstellenden via andere kanalen aangesproken.

Jacques Buermans

• TENTOONSTELLING •

De voelbare leegte
2000 jaar dodencultuur in Nederland

De tentoonstelling behandelt het thema vanuit een volkenkundige en cultuurhistorische invalshoek. De tentoonstelling geeft antwoord op de vraag hoe in de afgelopen 2000 jaar binnen Nederland de leegte als gevolg van een sterfgeval met voorwerpen en gebruiken is opgevuld.

In aansluiting op de nieuwe openheid rond de dood is de expositie een handreiking naar jong en oud om ideeën op te doen over de vormgeving van een eigentijdse dodencultuur.

De tentoonstelling loopt nog tot 10 oktober 1999. Open : dinsdag-vrijdag van 10.00 tot 17.00 u, tijdens het weekend van 12.00 tot 17.00 u.

MUSEON
Stadhouderslaan 41 • NL-2517 HV Den Haag
T 070 3381338 • F 070 3381305

*De tulband der opluchting. Moderne rouwkleding.
Hoed : Jimmy Boer. Foto Jacqueline Haverkorn.*

AGENDA

Zaterdag 3 juli 1999 (10.00 u)
Bezoek aan de

Begraafplaats van Laken
onder begeleiding van
Linda Van Santvoort.
Afspraak aan de ingang.

*Graag op voorhand inschrijven
met overschrijving op rekening-
nummer 068-2039260-56 van
Epitaaf, 1020 Brussel.*

*Vermeld datum, activiteit en
aantal personen.*

Leden 75 BEF /

Niet-leden 150 BEF.

• IN MEMORIAM •

Herman Stynen (13 april 1951 – 30 april 1999)

Op 7 mei jongstleden namen familieleden, vrienden, collega's en samen met hen ook vele monumentenzorgers afscheid van dr. Herman Stynen. De begrafenisplechtigheid had plaats in de Sint-Jan-de-Doperkerk op het Groot Begijnhof te Leuven. Hij werd begraven op het kerkhof van de Abdij van Park te Heverlee.

Herman Stynen leverde een belangrijke bijdrage tot de monumentenzorg in ons land. In januari van dit jaar nog publiceerde hij zijn doctoraatsverhandeling "de onvoltooid verleden tijd" waarin hij de geschiedenis schetst van de Belgische monumentenzorg en in het bijzonder van de bijdrage die de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen hierin speelde. Zelf was hij voorzitter van deze Commissie voor het Vlaamse Gewest, adviseur bij de Koning Boudewijnstichting en docent aan de Universiteit van Gent.

Herman Stynen was effectief lid van de v z w. Epitaaf vanaf het eerste uur. Zijn steun aan onze talrijke projecten was van grote betekenis en Epitaaf is hem daarvoor ook blijvend dankbaarheid verschuldigd.

• EPITAAF BEZOCHT DE BEGRAAFPLAATS VAN ARRAS • 8 MEI 1999 •

Lode ontcijfert, Cecilia neemt nota's, naast een gietijzeren, natuurgroot beeld van een dame Grandguillaume, dat ons vanzelfsprekend de begraafplaats deed omdopen in "Mère Lachaise".

Hoewel beperkt in aantal, was de "kwantiteit" aanwezig en de groep was uiterst geïnteresseerd in het bezoek aan de begraafplaats van Arras (Atrecht). Lode De Clercq maakte ons wegwijs en gaf er zijn kennis en wetenschap ten beste.

Hoewel het programma 's middags op staande voet gewijzigd werd - de Franse ambassade had nagelaten ons te verwittigen dat de Franse musea op 8 mei dicht waren! - werd ons door Lode een prachtig alternatief geserveerd met een bezoek aan de kathedraal van Saint-Omer (Sint-Omaars). Een pintje/koffie op het marktplein van Cassel (Kassel) besloot de rondleiding.

Carlo Cockerols

EPITAAF vzw

Onze-Lieve-Vrouwvoorplein 16 - 1020 Brussel

Lid van de VLAAMSE
CONTACTCOMMISSIE
MONUMENTENZORG

met de steun van

BRUSSELS
HOOFDSTEDELIJK
GEWEST

VLAAMSE
GEMEENSCHAPS
COMMISSIE

Jaarabonnement en lidmaatschap 1999 : 550 BEF
door overschrijving op rekening 068-2039260-56 van Epitaaf met vermelding van naam, adres en jaartal. Vanaf een bedrag van 1.000 BEF wordt u steunend lid van Epitaaf.

Redactie : Bert Bracke, Jacques Buermans, Pol De Prins, Linda Van Santvoort.
Met medewerking van Carlo Cockerols en Michel Govaerts.
Deze Nieuwsbrief werd gezet en gedrukt door Carto, 1030 Brussel.
V.U. Linda Van Santvoort, O.-L.-Vrouwvoorplein 16, 1020 Brussel.